کد خبر: ۴۷۴۵۴۲
یکشنبه ۲۴ تیر ۱۴۰۳ ۸:۳۶

یادداشتی از محمد ناصری‌راد

ارزیابی و تطبیق قیام عاشورا با کهن الگوی سفر قهرمان

اول بار جوزف کمیل در دهۀ ۱۹۴۰ به اصول و مبانی اسطوره‌ای و کهن‌الگویی در تمام حماسه‌ها، داستان‌ها و افسانه‌ها اشاره کرد. کتاب قهرمان هزار چهرۀ او توضیح و معرفی همین الگوست. کمبل الگویی را نشان داد که ژرف‌ساخت اسطوره‌ای مشترک میان حماسه‌های ایرانی، افسانه‌های اسکاتلندی، تراژدی‌های یونانی، اپرای آلمانی و حتی علمی‌تخیلی‌های آمریکایی را نشان می‌دهد.

به گزارش خبرنگاران گزوه فرهنگ، هنر و رسانه گزارش خبر، محمد ناصری‌راد فیلمساز و منتقد در یادداشتی با عنوان" ارزیابی و تطبیق قیام عاشورا با کهن الگوی سفر قهرمان" آورده است:

اول بار جوزف کمیل در دهۀ ۱۹۴۰ به اصول و مبانی اسطوره‌ای و کهن‌الگویی در تمام حماسه‌ها، داستان‌ها و افسانه‌ها اشاره کرد. کتاب قهرمان هزار چهرۀ او توضیح و معرفی همین الگوست. کمبل الگویی را نشان داد که ژرف‌ساخت اسطوره‌ای مشترک میان حماسه‌های ایرانی، افسانه‌های اسکاتلندی، تراژدی‌های یونانی، اپرای آلمانی و حتی علمی‌تخیلی‌های آمریکایی را نشان می‌دهد.

اما کریستوفر ووگلر در کتاب "سفر نویسنده" یک گام جلوتر می‌رود او کارش را بر اساس «قهرمان» بسط و پرورش می‌دهد، قهرمانِ تنهایی که سعی به بازیافتن خود دارد، به سفری ناگهانی و پیش‌بینی‌نشده دعوت می‌شود. در این ماجراجویی، با هیولاهای مختلف دست‌وپنجه نرم می‌کند و قدرت و ظرفیت‌اش سنجیده می‌شود. در نهایت در نبرد سهمگین نهایی، غول مرحله‌ی آخر را شکست می‌دهد و پس از دریافت پاداش، پیروزمندانه به خانه بازمی‌گردد.

کریستوفر ووگلر معتقد است قهرمان از سه مرحله اصلی (عزیمت/رهیافت/بازگشت) و ۱۲ مرحله فرعی گذر می‌کند:

عزیمت: ۱. دنیای روزمره، ۲. دعوت به ماجرا، ۳. رد دعوت، ۴. کمک ماورایی (ملاقات با مرشد) و ۵. عبور از آستانه اول،

رهیافت: ۶. آزمون‌ها (پشتیبانان، دشمنان)، ۷. راه‌یابی به ژرف‌ترین غار، ۸. آزمایش سخت (محک تجربه) و ۹. جایزه،

بازگشت: ۱۰. راه بازگشت، ۱۱. تجدید حیات و ۱۲. بازگشت با اکسیر

حال در این مجال قصد داریم سفرِ حسین بن علی از مدینه به سوی کوفه را بر اساس این الگو مورد بررسی قرار دهیم:

۱) دنیای روزمره:
حسین بن علی پس از مرگ برادر بزرگش با اهل بیت و قبیله بنی‌هاشم در مدینه زندگی میکند.

۲) دعوت به ماجرا:
خبرهای رسیده حاکی از آن است معاویه خلیفهٔ وقت در نیمه رجب سال شصت هجری، بعد از نوزده سال و سه ماه حکومت، در ۷۸ سالگی در شهر دمشق از بین رفته و پسرِ نه چندان خوشنامش یزید بعد از او به تخت خلافت تکیه زده است.

۳) رد دعوت:
یزید به حاکمان همه شهرها از جمله مدینه نامه نوشت که برای او از مردم بیعت بگیرند. در آن زمان ولیدبن عتبه بن ابی سفیان برادرزاده معاویه حاکم مدینه بود، یزید در آن نامه به والی مدینه دستور داده بود که از مردم بیعت بگیرد و برای این کار از بزرگان قریش شروع کند و نخستین کس حسین ابن علی می‌باشد.

حسین ابن علی زیر بار بیعت نرفته و از دارالخلافه خارج میشود.

۴) ملاقات با استاد:

حسین ابن علی جهت حفظ جان و مال و ناموس عزیمتِ به شهر مکه کرده و به همراه خانواده و تعدادی بنی هاشم از مدینه خارج شده و به مکه میرود.
در مکه نامه های بیعت بسیاری از جانب بزرگان شهر کوفه برای حسین ابن علی ارسال میشود، در آغاز حسین ابن علی دعوت را نمیپذیرد ولی پسرعموش مسلم ابن عقیل را برای راستی آزمایی مردم کوفه که کارنامهٔ سفیدی نزد او ندارند، گسیل میکند.

۵)عبور از آستانه ی اول:

حسین ابن علی چهارماه در مکه میماند و قصد احرام حج میکند، حسین ابن علی که تمایلی ندارد با ریختن خونش حرمتِ بیت الحرام شکسته شود، مناسک حج را رها کرده و در ۸ ذی الحجه با اهل بیت و برخی از بنی هاشم به سمت کوفه راهسپار میشود.

۶) آزمون ها بلایا و دوستان و دشمنان:

در بین راه رسیدن به کوفه بسیاری با وی بیعت کرده و بسیاری از ترس جان و مال پا پس میکشند.

۷) راهیابی به ژرف ترین غار:

حسین ابن علی پیش از رسیدن به کوفه، از پیمان‌شکنی کوفیان باخبر میشود ولی راهی جز رفتن پیشِ رویش نمانده است.

۸)آزمایش سخت:

حسین بن علی در نزدیکی کوفه و پس از برخورد با سپاه حُر بن یزید ریاحی به سمت کربلا رفته و در آنجا با لشکری متشکل از کوفیان روبه‌رو میشود که عبیدالله بن زیاد، آن را به سوی او فرستاده است.

۹) پاداش:

جنگ در میگیرید و ذبحِ عظیم به وقوع می انجامد، دادن جان در برابر آرمان بزرگترین پاداشیست که شاملِ حال حسین بن علی و یاران وفادارش میگردد.

۱۰)راه بازگشت:

پس از نبرد سهمگین، اسیران بازمانده‌ها شامل زنان و کودکانِ بنی هاشم و نیز سر کشتگان سپاه حسین بن علی را به کوفه و سپس دمشق می‌بردند.

۱۱) تجدید حیات:

زینب در کاخ عبیدالله بن زیاد در کوفه، ساکت ماند و حتی خود را معرفی نکرد و دیگران او را به ابن زیاد معرفی کردند؛ اما پس از شنیدن طعنه‌های ابن زیاد؛ لب به سخن گشود و از جایگاه ویژه خاندان پیامبر اسلام سخن گفت. او در پاسخ ابن زیاد که از او پرسید: "کار خدا با خاندانت را چگونه دیدی"، پاسخ داد که کار خدا با کار بندگان خدا متفاوت است و سر آخر گفت که "من جز زیبایی چیزی ندیدم" .

۱۲)بازگشت با اکسیر:

پس از مدتی، علی بن حسین (سجاد) از یزید درخواست بازگشت کاروان اسیران به مدینه را مطرح کرده و یزید موافقت میکند. سپس یزید کاروان اسیران را به همراه تعدادی از سربازانش به مدینه میفرستد.

در این باره ویلفرد مادلونگ اسلام‌شناس آلمانی و استاد تاریخ اسلام دانشگاه آکسفورد می‌نویسد انگیزه عاملان اصلی واقعه کربلا اغلب مورد بحث بوده است ولی این مسئله واضح است که حسین را نمی‌توان به‌عنوان یک شخص شورشی در نظر گرفت که جان خود و خانواده‌اش را به‌خاطر آرزوهای شخصی خود به خطر انداخته است. او به عهدی که با معاویه بسته بود وفادار مانْد گرچه از روش حکومت وی ناراضی بود. او با یزید بیعت نکرد چرا که برخلاف مفادِ صلح‌نامهٔ معاویه با حسن به‌عنوان جانشین معاویه انتخاب شده بود. با این حال او به‌طور فعالانه به‌دنبال شهادت نبود. او هنگامی که معلوم شده بود از پشتیبانی کوفیان برخوردار نیست پیشنهاد نمود که از عراق خارج شود. این عبیدالله بن زیاد بود که مذبوحانه سعی در تحریک حسین به شروع جنگ می‌نمود.

در اینجا باید اضافه کنم سفر قهرمانی برای شناخت و درک عمق و وجودی خودمان و رسیدن به بهترین خودمان و پیدا کردن رسالت شخصی مان در جهان هستی است، زین رو قهرمانی فقط یافتن حقیقتی تازه نیست، بلکه باید شجاعانه در راستای آن عمل کرد و تبدیل شد. هر بار که سفرمان را آغاز میکنیم، در سطحی نو دست به کار میشویم و یا گنج جدید و توانایی های دگرگون کننده و تازه یافته ای باز میگردیم.
سفر قهرمان یک پیشرفت فردی نیست، بلکه کمکی ست که در جهت یافتن و پذیرفتن اینکه چه کسی هستیم و حقیقت ما چیست.

منابع:
+ووگلر، کریستوفر (۱۳۹۸)، سفر نویسنده، ترجمهٔ محمد گذرآبادی، تهران: انتشارات مینوی خرد

+کمبل، جوزف (۱۳۹۹)، قهرمان هزار چهره، ترجمهٔ شادی خسروپناه، تهران: گل آفتاب

+میلر، دانلد (۱۳۹۸)، هر برند یک قصه است، ترجمهٔ رسول بابایی، تهران: نشر اطراف

+تاریخ طبری/ محمد بن جریر بن یزید بن کثیر بن غالب طبری